

leiratná, és alkalmilag a másolatot megküldené, nagyon le fog kötelezni. Szükségem lehet rá.

Be szeretem, hogy Kormányzó úr reserveben tartotta magát! Reményilem, hogy e soraim jó egészségben fogják találni Önt és kedves családját. Még sokáig lesz szükségünk drága egészségére és ügyünkérti tevékenységére. Mély tisztelettel és szeretettel hive

SZ.

P. S. Barátom nem tudta, hogy Kl. a császárnál volt.

(A levél első lapján Kossuth kézírásával: érkezett mart. 22én; végén: feleltem mart. 26.)

17.

London, 1859 március 29.

KOSSUTH KLAPKÁNAK A HÁBORÚBAN VALÓ RÉSZVÉTEL FELTÉTELEIRŐL.

Sk. levél. O. L., N. M. Kossuth-ir.

Klapka Tábornok Úrnak.

Kedves Barátom, Tábornok Úr!

Az olasz kérdésnek Congressus elibe bocsátása összekötve N. császár nagyon szemebetűnő habozásával kedvetlen fordulatot ad a bonyodalmaknak. De minthogy a Congressus nem fog a jövő hó vége előtt össze ülni, 's subjectumai még detailjokban nincsenek meghatározva, nem kell a békés tatarozás sikerét bizonyosnak vennünk, kivált mert Piemontra nézve „la position est absoluement intenable“. Így mondják ők magok. Legaggasztóbbnak azt tartom, hogy úgy az Osztrák mint Piemont kötelezték magokat az Angolnak, hogy a Congressusig összeütközést nem fognak provocálni. Mindazonáltal nekünk a háború lehetőségét kell szemügyben tartanunk 's ezen irányban működnünk. Ha nem lesz semmi az alkalmából — nem lesz. De ha lesz, jobb készen lennünk mint meglepetnünk.

K[iss] Miklós itt volt. Csodálkozott ugyan, hogy Tábornok úr Febr. 24.-kei levele folytán őt speciális megbízásokkal felruházottan vártam — mert, úgymond, ő semmi speciális utasítást nem kapott. Azonban azok a miket mondott a dolgok állásáról tudomásomhoz becses adalékokul szolgáltak. De voltak más biztos kútfőkből is értesüléseim, mellyek a K. Miklóséval összevetve azon meggyőződésre juttattak, hogy saját állásomra nézve a „hatalmakat“ tisztába hozni annál halaszthatatlanabbá vált, minthogy Nemzetünk lehető részeltetését olly sikamlós ösvényen látom, mellyből ha idején nem keresünk biztos alapot, hazánkra végtelen szerencsétlenségnek egyebet nem várhatunk. Ennek pedig elejét venni a legszen-
tebb köteleességek parancsolják.

Engedje, kedves Barátom, hogy Január 17.-kei értekezésünk velejét reassumáljam: Helyzetem az, hogy akár mi felhívás intéz-

tetnék a Nemzethez, ha nem töllem jó is, a nép azt hiendi, hogy kezem van a dologban, 's ha megfelel a felhívásnak határozatára nem kis befolyással lesz azon bizalom, hogy én nem játszom vérevel gondatlanul 's így bizton felkelhet, mert csak én bizonyosan gondoskodtam biztosítékról. Ezért engem még csak a hallgatás sem óv meg a (nem vadászott, nem keresett, de meglevő helyzetemből) reám nehézkedő súlyos felelősségtől. — Ezen kénytelenség resultuma gyanánt állítom fel ezen pontokat, hogy 1. főképen enyim lévén a felelőség a vezényletet kezemből ki nem adom 2. velem kell a „hatalmaknak“ egyezkedni, miszerint biztosítékok legyenek kezemben, mellyek hazánkat vagy a megcsalatástól megóvják, vagy ha mégis megcsalatnánk, kimutatnunk engedje, hogy nem alapos ok nélkül cselekedtünk, 3. hogy a nemzetet csak akkor s semmi esetre nem előbb 's nem a nélkül szólíttassék fel a felkelésre, ha már a francia zászló Magyar földön valósággal engagierozva lesz. Más garantiákra is leszen szükség (tisztában vagyok irántok) de emlékezni fog Tábornok úr, hogy ezt az egyik legnélkülözhetlenebb biztosíték gyanánt állítottam fel. Mind ezen pontok iránt egyetértésre jöttünk.

No már úgy látom a dolgokat, hogy ezen pontokra nézve barátaink körében tetemes tévedések forognak fen. — Ez azonban nem nagy baj, mert könnyen ki lehet egyenliteni. De az már igen nagy baj, hogy a „hatalmakat“ is félreértésben látom lenni s nagyon aggaszt az, hogy ezen szímleges vagy valóságos tévedést (positív tudomásom szerint) ők (a hatalmak) kettős játékra használják, mellynek, ha nem vigyázunk, hazánk lesz áldozatja.

Nehogy félreértésre szolgáltatassak alkalmat, megjegyzem, minden „mentalis reservata“ nélküli őszinteséggel, hogy én ezen tévedéseket a legtávolabbról sem tulajdonítom Tábornok úr szándékának. Én valamint egyenességéről meg vagyok győződve, úgy szándokai tisztasága iránt is teljes bizalommal viseltetem. Hanem én úgy látom, hogy Tábornok úr a köztünki egyetértésről (a mint igen természetes) csak általánosságban szólnán, mások 's különösen a hatalmak is saját inyök szerint magyarázták — 's így a dolgok olly irányba tereltettek, melly egyenes ellentétben van a fentebbi két utolsó ponttal (az elsőt nem emlitem, mert az köztünki, mondhatnám „családias“ dolog — a hatalmaknak ahoz semmi közök.)

Tábornok úr (mint írja) megveregette a bokrot, ha nem akarának e már velem egyenesen érintkezni? s azt felelték: még nincs ideje. — Tábornok úr ebből természetesen azon következtést vonta, hogy „no, semmi, várhatunk“ — azonban midőn a Nagy úr azon kérdésére, miként állunk egymással?, feleletül általánosságban azt kapta: „a legjobban, s úgy is fogunk maradni“ (mit én teljes szívből viszonzok), a Nagy úr azon következtést vonta, hogy tehát nem szükség velem érintkezniök — és (itt jó már a kétes játék) midőn történetesen egy harmadik valaki (nem megbizottam) által figyelmeztettek, hogy ez még is nélkülözhetlenül szükséges, azt felelték: „Ces Messieurs, tout en reconnaissance la grande popularité et

la grande influence de Mons. K.-th sur les Masses du peuple hongrois, crois (!) pourtant que si on pourrait l'assurer du secours français, il sera facile de soulever la Hongrie même sans K. Itt hát már eltökéllett mellőzés üti ki magát.

No, ha személyemről volna csak szó, Isten látja lelkemet, azt mondanám, csak tessék, rajta, (car à vrai dire moi je n'aime pas trop la Compagnie), hanem úgy van, ha nem szóllok a nép imitt amott azt hiszi benne van kezem a játékba 's lesznek, kik felkelnek, de nem az egész nép fog felkelni — lesz aki fejét csóválja 's azt mondja: „hej komám uram, ha jó volna a dolog, itt volna K. L. uram“ s a felkelés nem lesz elég erős a sikerre, de elég lehet arra, hogy a hazát végtelen nyomorúságba taszítsa. Ezt nekem lehetetlen megengednem. Lehetetlen. Azért én inszistálok az alkunak, a biztosítékoknak.

Referáltatott ugyan nekem (nem Kiss mondta, tán nem is tudja) hogy a Tábornok úr kereken megmondván a Nagy-úrnak, hogy Magyarországnak czélul 's nem csak eszközül kell vétetni, különben nem teszünk semmit — a Nagyúr ezt helyeselte szóval 's megígérte szóval, hogy „il s'occupera sérieusement de la cause hongroise“ — igen, de éppen itt van a baj — hogy azt gondolják éppen ezért nem alkuszunk K.-th-tal, mert ő ezen testetlen ígérel helyzete responsabilitásánál fogva meg nem elégedhetnék — de a Tábornok állásához nincs olly felelősség kötve, ő csak mint katona veszi a dolgot és a tette vágyás nemes ösztönétől buzdítva, katonai egyenességgel azt mondja: „jól van, én bizom, nekem ez elég“ 's így ők a velemi alku kénytelenségétől megmenekszenek.

De nekem ezen alkunak a haza érdekében inszistálnom kell, 's határozottan ismétlem, hogy garantiák nélkül nem engedhetem meg, hogy vérbe boritassék a magyar haza.

A dolog így áll:

Ha háború lesz, N. császárnak érdekében áll „que la Hongrie se soulève“, de a többi hatalmak iránti állásánál s „antirevolutionnalis“ saját bázisánál fogva el akarja magától ezt a szint távoztatni, hogy ő szállit fel revolutiot vagy revolutioval kezét fog. Azért így akarna manoevrozni: Ő mint háborús fél pusztán stratégiai szempontból kiköt néhány ezer emberrel valahol a Magyar-Horvát-Dalmát parton (az Osztrák gyanítja, hogy ez történhetik 1° Napoleon is tette 's 30.000 embert concentrál a dalmát partokon) — ő nem szállitja fel a M. Nemzetet a revolutióra, hanem titokban ad a magyar emigrationnak pénzt, fegyvert, hogy ő csináljon revolutiot (például: a Székelyeknél, míg a Francia talán Turinban vagy Zengben marad) ha succedál revolutiójuk, majd meg látjuk Európa viszonyai mit tanácsolandnak, „de quelle manière nous nous occuperons de la Cause Hongroise“, ha pedig nem sikerül, ők lássák; én mosom kezemet, én arról nem tehetek, hogy a magyar használni akarta a háború alkalmát — én nem vagyok compromittálva — czéлом el-

értem, mert diversioul szolgált 's könnyítette vagy győzelmemet Olaszthonban fegyverrel, vagy az olly békekötést, minőt kívántam.⁵⁷

Ez a helyzet, édes Tábournok úr, ezt jól szemügyben kell tartanunk — mert ha nem vigyázunk Magyar Ország lesz az áldozat, mellynek árán az Osztrákot olasz Cessiókra bizni remélik.

En hát azt mondom, így nem hagyhatunk a nemzettel játszani.

A francia császárnak identificálni kell magát a Magyar függetlenséggel; neki kell a Magyart felhívni, mint *nagy bátyja felhívta*; e végett a függetlenségi nyilatkozatra kell támaszkodnia 's *annak alapján* (ebben van a garancia) velem egyezkedni; illy zászlóval kézben kell oda seraget debarquiroznunk s' azt engazsiroztatni, azzal kell nekem be menni, s az első proclamatiónak az ő nevében kell történni én arra hivatkozva hívom fel a nemzetet — így aztán felkél a nemzet — így lesz garancia, hogy megtörjük az osztrákot — máskint megcsalnak.

Ha ezt nem akarja (a mód, az idő dicussio tárgya) jele, hogy meg akar csalni, 's mert ez, a függetlenségi nyilatkozatnál fogva, a velemi egyezkedést supponálja — ha velem nem egyezkedik, jele hogy nincs tiszta szándokkal, hogy a Magyart örvénybe akarja sodorni — s ezt én semmi esetre meg nem engedhetem, — megakadályozni tehetségemben van.

Ennyit 's csak is ennyit általánosságban (részletekbe bocsátkozás nélkül) a hatalmaknak tudomására juttatni kötelességemnek tartottam.

Ha reális a szándok, érdekekben állandó megtenni, amit joggal kívánunk, — ha nem teszik, vigyázatunk által nagy bajtól óvtuk meg a nemzetet.

Tábournok úr viszonyainál fogva ez irányban sokat tehet s a hazát nagy hállára kötelezheti. — A haza szent nevére kényszeritem, dolgozzék közre ezen irányban, — ha mindnyájan nem ezem a nyomon járunk Lengyel ország lesz szegény hazánkból.

Időközben oda dolgozni, hogy a nemzet a jöhető események elvárására magát predisponálva tartsa — hogy készüljön ki-ki magában — de *de conspiráljon* (ez Magyar országban halál — a Magyar nem tud conspirálni, nincs jellemében). Ez helyes, mint helyes nyitva tartani a kezét olly materialis eszközök elfogadására, a minők kínálkozhatnak — de ama biztosítékok nélkül engagement-nokba nem szabad bocsátkoznunk 's kezünket készen de köttetlen kell tartanunk azt akkor s akkint tenni a mint a körülmények fejlődései javasolnadják.

Bizalmas barátságát kérem; s őszinte érzéssel viszonzásomról bizonyossá téve, tisztelettel vagyok hú barátja és polgártársa

KOSSUTH

⁵⁷ Kossuth félelmét a későbbi események teljesen igazolták.